

Ляшук Р. М.,
доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права та приватно-правових дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ПОНЯТТЯ ПРЕДМЕТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

THE CONCEPT OF SUBJECT ADMINISTRATIVE LAW UKRAINE

У статті вивчаються погляди на предмет адміністративного права. Проаналізовано зміст складових предмета адміністративного права. Внаслідок дослідження наукових праць автор визначає поняття предмета адміністративного права України як групи однорідних суспільних відносин, які формуються у процесі: а) адміністрування різних сфер суспільного життя; б) захисту в адміністративному порядку суб'єктивних прав громадян і юридичних осіб; в) діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та недержавних інституцій, яким можуть бути делеговані державою повноваження; г) надання адміністративних послуг; д) проходження служби в органах державної влади та місцевого самоврядування; е) застосування засобів адміністративного примусу та здійснення адміністративного судочинства.

Ключові слова: предмет адміністративного права, адміністративно-правові відносини, адміністративне право.

В статті вивчаються погляди на предмет адміністративного права. Проаналізовано содержание составляющих предмета административного права. В результате исследования научных трудов автор определяет понятие предмета административного права Украины как группы однородных общественных отношений, которые формируются в процессе: а) администрирования различных сфер общественной жизни; б) защиты в административном порядке субъективных прав граждан и юридических лиц; в) деятельности органов исполнительной власти, местного самоуправления и негосударственных учреждений, которым могут быть делегированы государством полномочия; г) предоставления административных услуг; д) прохождения службы в органах государственной власти и местного самоуправления; е) применения мер административного принуждения и осуществления административного судопроизводства.

Ключевые слова: предмет административного права, административно-правовые отношения, административное право.

In article looks at subject of administrative law. Content analysis components of subject of administrative law. As a result of scientific papers by research defines subject of administrative law of Ukraine as a homogeneous social relations are formed in process: а) administration of various spheres of public life; б) protection administratively subjective rights of citizens and legal persons; с) of executive authorities, local governments and non-governmental institutions which may be delegated state powers; д) providing administrative services; of service in state and local government; е) application of administrative enforcement and implementation of administrative justice.

Key words: subject of administrative law, administrative law relations, administrative law.

У сучасній адміністративній науці існує плюралізм трактувань правових явищ, що дозволяє глибше зрозуміти особливості їх побудови та механізми дії у суспільних відносинах. Саме чітке визначення термінології є запорукою правильного функціонування на практиці тих явищ, які вона позначає [1, с. 38].

Не є виключенням ситуація стосовно предмета адміністративного права. Значне розмаїття адміністративно-правових норм об'єктивно призводить до різноманітних поглядів на поняття предмета адміністративного права, поняття якого з огляду на постійний розвиток сучасної правової науки та зміни суспільних відносин у державі потребує конкретизації.

Дослідження предмета адміністративного права здійснювали видатні адміністративісти минулого й сучасності. Серед них: В.Б. Авер'янов, Д.Н. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.В. Богущький, В.В. Галунько, В.М. Гаращук, В.М. Гессен, І.С. Гриценко, А.І. Єлістратов, Р.В. Ігонін, С.В. Ківалов, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, В. В. Копейчиков, Є.В. Кубко, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінний, В. Л. Ортинський, О.І. Остапенко, І.Д. Пастух, С.В. Петков, В.К. Шкарупа та ін. Але попри динамічний розвиток правової науки, вченими не досягнуто

єдності у формуванні підходу до розкриття змісту предмета адміністративного права.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу положень Конституції України, наукової думки провідних адміністративістів сформулювати оновлене поняття предмета сучасного адміністративного права України, яке б відповідало стану адміністрування суспільних відносин у державі та рівню розвитку сучасної правової науки.

Під предметом права розуміють суспільні відносини, що регулюються правом [2, с. 60]. Зазвичай до предмета адміністративного права відносять суспільні відносини, які виникають у сфері державного управління. Проте таке трактування предмета зазначеної галузі права є дуже стислим і вимагає деталізації та уточнень.

Варто розглянути існуючі в юридичній науці погляди на предмет адміністративного права.

Ю.П. Битяк стверджує, що предмет адміністративного права становлять суспільні відносини, які виникають із метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування громадянського суспільства й держави. Такі відносини пов'язані з: 1) діяльністю органів виконавчої влади; 2) внутрішньоорганізаційною

діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій; 3) управлінською діяльністю органів місцевого самоврядування; 4) здійсненням іншими недержавними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади; 5) здійсненням правосуддя у формі адміністративного судочинства [3, с. 25, 26].

В.Б. Авер'янов предмет адміністративного права розглядає як групу однорідних суспільних відносин, що формуються у процесі державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям; діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг; внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням державної служби або служби в органах місцевого самоврядування; застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність щодо фізичних і юридичних осіб; та у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права [4, с. 71; 5, с. 77].

Нині змінюються підходи у відносинах людини і держави, що обумовлює докорінні оновлення розуміння предмета адміністративного права, визначальне місце в якому посідають не «управлінські» відносини, а відносини щодо «забезпечення реалізації та захисту прав і свобод громадян» (а у відповідних випадках також інших фізичних і юридичних осіб), обов'язковою стороною яких є суб'єкти публічного (державного і самоврядного) управління [5, с. 78].

На думку В.В. Копейчикова, розкриваючи предмет адміністративного права, слід брати до уваги: сферу державного управління, що охоплює будь-які аспекти державно-управлінської діяльності; наявність у ній суб'єкта виконавчої влади; необхідність практичної реалізації повноважень, наданих суб'єктам виконавчої влади для провадження ними державно-управлінської діяльності [6, с. 583].

На думку В.Л. Оргинського, до предмета адміністративного права можна віднести відносини, пов'язані з організацією органів державної виконавчої влади (структури адміністративного апарату) [7, с. 26].

О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.-В.В. Кісіль предметом адміністративного права визначають суспільні відносини управлінського характеру, що виникають у зв'язку з організацією та безпосереднім здійсненням виконавчої та розпорядчої діяльності органами виконавчої влади держави, а також у зв'язку зі здійсненням іншими державними

органами внутрішньої організаційної управлінської діяльності [8, с. 8].

Т.О. Коломоєць предмет адміністративного права тлумачить як суспільні відносини, що формуються: у процесі публічного управління (державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям); у процесі діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних послуг; у процесі внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням публічної служби або в органах місцевого самоврядування; у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права; під час застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність, щодо фізичних і юридичних осіб [9, с. 10].

Р.В. Ігонін вважає, що до предмета адміністративного права може бути віднесена будь-яка управлінська діяльність, що: прямо не належить до предмета іншої галузі права; реалізується за допомогою виконавчорозпорядчого механізму; реалізується у рамках певного органу державної виконавчої влади або будь-якого іншого суб'єкта права; реалізується поза рамками певного органу державної виконавчої влади або будь-якого іншого суб'єкта права; значною мірою характеризується відносною постійністю та безпосередністю реалізації щодо об'єкта управління [10, с. 129].

Є.В. Кубко розкриває предмет адміністративного права як трансформовані в нових умовах державного управління суспільні відносини, що виникають та змінюються (або припиняються) у процесі практичної реалізації державними органами, насамперед органами виконавчої влади, повноважень державно-владного характеру відповідно до закріпленої за ними компетенції зі здійснення функцій державного управління [11, с. 6].

Є.В. Курінний визначає, що предмет адміністративного права України – це сукупність груп однорідних суспільних відносин регулятивного або охоронного, матеріального чи процесуального характеру, в яких реалізуються права, свободи й обов'язки учасників владно-управлінської діяльності [12, с. 23].

Говорячи про зміст предмета адміністративного права України, В.В. Галуцько робить висновок, що невід'ємною складовою предмета адміністративного права демократичної правової держави є відповідальність публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність [13, с. 87].

В.К. Колпаков називає предмет адміністративного права складним поліструктурним утворенням [14, с. 30].

Предмет адміністративного права С.В. Петков розглядає як незмінну константу під час трансформації суспільно-економічних відносин [1, с. 41].

Узагальнення існуючих в юридичній науці поглядів на поняття предмета адміністративного права України дає можливість виокремити складові його змісту, до яких варто віднести групи однорідних суспільних відносин регулятивного або охоронного, матеріального чи процесуального характеру, що не належать до предмета іншої галузі права, які формуються у процесі:

- адміністрування різних сфер суспільного життя;
- реалізації та захисту в адміністративному порядку суб'єктивних прав громадян і юридичних осіб;

- діяльності та внутрішньоорганізаційного управління органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій, громадських організацій та деяких інших недержавних інституцій, яким можуть бути делеговані державою повноваження;

- надання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування громадянам і юридичним особам адміністративних послуг;

- проходження служби в органах державної влади та місцевого самоврядування;

- застосування засобів адміністративного примусу, зокрема заходів адміністративного запобігання, припинення правопорушень та адміністративної відповідальності;

- здійснення правосуддя у формі адміністративного судочинства.

Отже, предмет адміністративного права України – це групи однорідних суспільних відносин регулятивного або охоронного, матеріального чи процесуального характеру, які формуються у процесі:

- а) адміністрування різних сфер суспільного життя;
- б) реалізації та захисту в адміністративному порядку суб'єктивних прав громадян і юридичних осіб;
- в) діяльності та внутрішньоорганізаційного управління органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та недержавних інституцій, яким можуть бути делеговані державою повноваження;
- г) надання адміністративних послуг;
- д) проходження служби в органах державної влади та місцевого самоврядування;
- е) застосування засобів адміністративного примусу та здійснення адміністративного судочинства.

Подальші дослідження предмета адміністративного права варто зосередити на вивченні його характеристик та складових.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Петков С.В. Предмет адміністративного права – константа у процесі трансформації суспільно-політичних відносин / С.В. Петков // Публічне право: наук журнал. – К., – 2016. – № 1 (21). – С. 35–42.
2. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / редкол. : Ю.С. Шемшученко [та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5 : П–С. – 736 с.
3. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. [у 2 т.]. – Том 1. – Загальна частина; ред. колегія : В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Юридична думка, 2004. – 584 с.
5. Авер'янов В.Б. Нові риси предмета українського адміністративного права / В.Б. Авер'янов // Персонал : наук журнал. – К., – 2005. – № 4. – С. 76–80.
6. Правознавство : Підручник / За ред. В.В. Копйчикова, А.М. Колодія. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 752 с.
7. Основи держави і права України [Текст] : підручник / В.Л. Ортинський [та ін.]. – К. : Знання, 2008. – 583 с.
8. Адміністративне право України : навч. посібник / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.-В.В. Кісіль ; – 3-тє вид. – К.: Алерта; 2011. – 536 с.
9. Адміністративне право України / Академічний курс: підручник / Т.О. Коломоець. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
10. Ігонін Р.В. Предмет адміністративного права в умовах трансформації вітчизняної системи права / Р.В. Ігонін // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту // Сер. : Юридичні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика». – 2015. – № 2. – Т. 2. – С. 126–130.
11. Кубко Є.В. Про предмет адміністративного права / Є.В. Кубко // Право України : наук. журнал. – К., – 2000. – № 5. – С. 5–11.
12. Курінний Є.В. Предмет адміністративного права України: тенденції трансформації в умовах реформування: навч. посібник / Є.В. Курінний. – Дніпропетровськ: Юридична академія МВС України, 2002. – 92 с.
13. Галуцько В.В. Предмет сучасного адміністративного права України / В.В. Галуцько // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 83–88. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10gvvcru.pdf>.
14. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, І.Д. Пастух [та ін.]. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.